

Ünite 4: Melek İnancı

Giriş

İslâm dinine göre varlıkları; görünen (kesif) ve görünmeyen (latif) varlıklar olarak ikiye ayırmak mümkündür.

İslam dininin iman esaslarından biri de meleklerin varlığına inanmaktır. Melekler, duyu organlarıyla algılanması mümkün olmayan varlıklardır. Onlar hakkındaki tek bilgi kaynağımız Kur'ân-ı Kerim'dir.

İslam'da melek inancı aynı zamanda cin ve şeytan adı verilen varlıkların bulunduğunu kabul etmeyi de gerektirir. Yüce Allah, bu varlıkların mevcudiyetinden Kur'ân'da açıkça bahsetmektedir.

Melekler

Sözlükte “kudret, kuvvet ve elçilik yapma” anlamlarına gelen “mülk, lek, elk” köklerinden türemiş olan melek, terim olarak; “Allah tarafından yaratılan, çeşitli şekillerde görünebilen, zor işlere güç yetirme özelliğine sahip, ancak iyi nitelikte işler yapabilen, erkeklik ve dişilik vasıfları bulunmayan ve Allah'a itaatten ayrılmayan nurani varlıkların adıdır. Kur'an'da müşriklerin, meleklerin dişiliği ve onların Allah'ın kızları olmaları hakkındaki iddiaları sert bir dille reddedilmiş, meleklerle düşman olanların Allah'a da düşman oldukları belirtilmiştir (elBakara 2/97-98).

Melek inancı, maddeci ve pozitivist anlayışlara karşı varlığın sadece görünen nesnelere ibaret olmadığını hatırlatıp manevî ve ruhanî âlemlerin bulunduğunu da hatırlattığı için bütün dinlerde olduğu gibi İslâm'da da önem kazanmıştır. Allah'ın rızasına uygun, dürüst ve ahlâklı bir hayat yaşamaya kendini adanmış olan mümin, kâinatta bu idealleri temsil eden ve en üst mertebede yaşayan görünmez varlıkların bulunmasından manevi bir destek alır ve aynı seviyeye ulaşmak için çaba sarf eder.

Allah'ın melekleri yaratmasının şüphesiz daha başka gayeleri ve hikmetleri de vardır. Kur'an'da belirtilen çerçevede Allah'a teslimiyetin sembolü olan melekler, fizik âlem ile ulûhiyet makamı arasında bir köprü vazifesi görmektedirler. Çeşitli ayetlerde Cenâb-ı Hakk'ın kâinatı melekler aracılığıyla sevk ve idare ettiği vurgulanmaktadır. Bunun gibi melekler, Allah Teâlâ'nın mesajlarının insanlığa iletilmesinde de etkin rol oynamaktadırlar. Onlar aracılığıyla peygamberlere iletilen vahiy, Allah tarafından insanlara iletilen emir ve yasakları ihtiva etmektedir. Melekler Allah'ın emirlerini insanlığa ileten bir elçi konumundadır.

Allah tarafından kendilerine verilen görevleri eksiksiz olarak yerine getirmekle yükümlü olan melekler, günah işlemekten uzak varlıklardır. Onlar sadece Allah'ın emriyle hareket ederler ve asla ona itaatsizlik etmezler. Melekler bu özellikleriyle günah işleme yeteneğine sahip olan insanlardan ve cinlerden ayrılmışlardır.

Ayet ve hadislerde geçen ifadelerden hareketle meleklerin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır. Meleklerin hangi maddeden yaratıldığına dair Kur'an'da açık bir bilgi yoktur. Fakat bir hadiste “cinlerin ve şeytanların ateşten, Hz. Âdem'in toprak ve çamurdan, meleklerin ise nurdan yaratıldığı belirtilmektedir (Müslim, “Zühd” 10).
2. Meleklerde erkeklik ve dişilik özelliği yoktur. Bu nedenle müşriklerin, melekleri Allah'ın kızları sanmaları batıl bir inanıştır.
3. Melekler, yorulma, usanma vb. bedensel özelliklerden arınmışlardır.
4. Melekler; Allah'a isyan etmeyen, O'nun emrinden dışarı çıkmayan, kendileri için öngörülen görevleri eksiksiz yapan ve asla günah işlemeyen varlıklardır.
5. Melekler son derece güçlü ve üstün özelliklere sahip varlıklardır.
6. Bir ayette meleklerin kanatları olduğu belirtilmektedir. Ayette geçen “kanat” ifadesini diğer dünyevî varlıkların kanatlarına benzeterek anlamak doğru değildir. Çünkü bu kanatların mahiyeti bilinmemektedir.
7. Normal şartlarda gözle görünmeyen melekler, Allah'ın emir ve izni ile çeşitli şekillere girebilmektedirler.
8. Melekler de diğer varlıklar gibi gaybı bilemezler. Çünkü gaybı sadece Allah bilir. Meleklerin bildiği gayb, Allah'ın onlara bildirdikleriyle sınırlıdır.

Allah tarafından meleklerle verilen görevleri şöylece sıralamak mümkündür:

1. Allah'ı hamd ile yüceltmek: Meleklerin Kur'an'da belirtilen görevlerinden ilki; Yüce Allah'ı hamd ile yüceltmek, O'na secde etmek, O'nu gece gündüz takdis etmek ve emroldukları diğer işleri yerine getirmektir.
2. Peygamber'e salat ve selam getirmek: Kur'an'da meleklerin görevlerinden biri de peygamberlere salat ve selam getirmektir.
3. Müminlere âhirette şefaet etmek ve insanlara dünyada hayır duada bulunmak: Şefaet, kıyamet gününde

günahkârlar hesabına Allah'tan bağışlanma dilemektir. Kur'an'da meleklerin inanan kullar için Allah'tan şefaahat dilediklerinden bahsedilmektedir.

4. İnsanları iyi işlere sevk etmek, onları korumak amacıyla takip etmek: Melekler, şeytanların aksine insanları iyi işlere yönlendirirler. Her insanın biri melek, biri de şeytan olmak üzere iki arkadaşı bulunmakta, Kur'an, birincisine "şâhid", ikincisine "sâik" (sevkedenden) demektir. Bu melekler insanların yaptığı iyi işlere şahitlik edecek olan meleklerdir.
5. Peygamberlere vahiy getirmek: Allah Teâlâ, insanlar gibi meleklerden de elçiler seçtiğini, Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahiy indirildiği gibi Hz. Muhammed'e de vahiy gönderildiğini ve Cebrail'in, Kur'an'ı Peygamber'in kalbine indirdiğini haber vermektedir.
6. Peygamberlere ve müminlere maddî ve manevî destek olmak: Kur'an'da meleklerin müminleri sıkıntılı ve üzüntülü anlarında teselli ettiği, kâfirleri ise sıkıntıya soktuğu belirtilmektedir.
7. İnsanların yaptıklarını kaydetmek: Kur'an-ı Kerim'de insanın yanında bulunan iki meleğin katiplik yaparak onun tüm yaptıklarını kaydettikleri belirtilmektedir.
8. Tabiatın yönetimi ve İlâhî kanunların icrasıyla meşgul olmak.
9. İlâhî cezaları yerine getirmek.

Kur'an-ı Kerim, meleklerin fonksiyonlarına temas etmektedir:

1. Cennet ve cehennemde görevli melekler: Kur'an'da âhirette müminleri selamlayarak karşılayacak olan cennet bekçilerinden (er-Ra'd 13/23-24) ve cehennemlikleri korkutan görevli meleklerden (ez-Zümer 39/71-72) bahsedilmektedir. Bunlara genel olarak "hâzin" adı verilmiştir. Cehennem bekçilerini temsil eden melek bir âyette Mâlik (ez-Zuhuruf 43/77), cennet meleği ise hadislerde (Süyûtî, s. 67) Rıdvân ismiyle geçer. Cehennem görevlileri ayrıca "zebânî" olarak da adlandırılmıştır (el-Alak 96/18).

Kur'an-ı Kerim'de meleklerin türlerini ve sayılarını ancak Allah'ın bildiği belirtilmektedir. Kur'an Cehennemin işleri ile görevli meleklerin bulunduğunu belirttikten sonra onların sayısının "on dokuz" olduğunu bildirmektedir. İnkâr edenler için bir imtihan vesilesi olduğu açıklanan bu husus, meleklerin sayısını ancak O'nun bildiğini göstermektedir (el-Müddessir 74/31) Bu ifadelerden yola çıkarak meleklerin adedinin sayılamayacak kadar çok olduğunu anlamaktayız.

Bir kısım ayetlerde ve hadislerde meleklerin özel görevler sırasında çeşitli maddî suretlere büründükleri (temessül) ve peygamberlerle konuştukları haber verilmektedir. Hz. İbrahim'in Lut kavmini cezalandırma görevini yerine getirirken kendisine misafir olan melekleri insanlardan ayırt edemeyerek onlara yiyecek hazırlaması (Hûd 11/69- 70) ve Cebrâil'in Hz. Meryem'e insan suretinde görünüp bir çocuğunun olacağını haber vermesi (Meryem 17/17- 19), meleklerin farklı kimliklerle peygamberlere ve diğer insanlara görüldüğünü gösterir.

Meleklerin bir kısmı Cebrâil ve Mikâil gibi özel adlarla isimlendirilen, bir kısmı da ölüm meleği ve arşı taşıyanlar gibi sadece görevleri ile zikredilmiştir.

Dört Büyük Melek

Kur'an'da adı ya da vazifesi belirtilen meleklerden en önde gelenleri literatürde "dört büyük melek" olarak da zikredilen; Cebrâil, Mikâil, Azrâil ve İsrâfil'dir.

Bu meleklerin başında gelen Cebrâil, vahiy meleğinin özel adıdır. Bu melek, Kur'an-ı Kerim'de üç yerde Cibril ismiyle geçmekte (örnek olarak el- Bakara 2/97), ayrıca Rûh, Rûhu'l-emîn, Rûhu'l-kuds ve Resûl isimleri ile de işaret edilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de sadece bir âyette geçen Mikâil, tabiat olaylarıyla görevli meleğinin adıdır. Hadislerde Mikâil, rızık ve rahmet meleği olarak da nitelenmiştir (Müsned I, 274).

Azrâil ise eceli gelenlerin ruhunu kabzetmekle görevli olan meleğinin özel adıdır. Kur'an'da Azrail ismi geçmemekle birlikte, bunun yerine ölüm meleği (melekü'l-mevt) ile yaşam süresi bitenlerin ruhunu alan meleklerden söz edilmektedir (en-Nisa 4/97; el-En'âm 6/61).

Kur'an-ı Kerim'de İsrâfil adı geçmemekle birlikte, birçok ayette kıyametin kopması ve âhiret hayatının başlaması sırasında Sûr'a üfleme olayından (en-Neml 27/87) ve yeniden dirilişi haber veren bir çağrıcıdan (el- Kamer 54/6) bahsedilmektedir. Ancak hadislerde söz konusu duyuruyu yapacak olan İsrâfil meleğinin adı büyük melekler arasında sayılmıştır (Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn", 200).

Mukarrebûn Melekleri, Bu melekler illiyûn veya kerrûbiyyûn melekleri de denilmektedir.

Hafaza ve Kirâmen Kâtibin Melekleri

Bu melekler insanları koruyan ve onların iyi ve kötü fiillerini kaydeden meleklerdir. Kur'an'da bu melekler; koruyanlar, izleyenler, yazıcı elçiler, karşı karşıya olan iki melek, gözetleyip yazmaya hazır olanlar ve değerli yazıcılar şeklinde çeşitli ifadelerle nitelenmektedirler (bk. ez-Zuhuruf 43/80; er-Ra'd 13/10-11; Kâf 50/18; el-En'âm 6/61).

Cennet ve Cehennemde Görevli Melekler, Kur'ân-ı Kerîm'de Cennet'te ve Cehennemde görevli olan bazı meleklerin bulunduğu bildirilmektedir.

Hârût-Mârût, Kur'an'da adı geçen bu iki meleğin Bâbil halkını imtihan etmek ve onları sihir konusunda bilinçlendirmek için gönderildiği belirtilmektedir. Geldikleri toplumu inançsızlığa karşı uyarma görevi bulunan bu meleklerin günahkâr olarak nitelendirilmesi doğru değildir. Her şeyden önce İslam inancında melekler günah işlemekten uzak varlıklardır.

Münker-Nekîr, Bu melekler, kabirde sorgu işi ile görevli olan meleklerdir. Bu meleklerin adı hadislerde geçmektedir. Burada, ölü defnedildiğinde Münker ve Nekîr adları verilen siyah tenli, mavi gözlü iki meleğin ona geldiği, bazı sorular sorduğu ve verdiği cevaplara göre kabrini genişlettiği ya da daralttığı belirtilmektedir. (Tirmizî, "Cenâiz", 70)

Allah tarafından melekler dışında, duyu organlarıyla algılanmayan başka latif varlıkların bulunduğu Kur'an'da bildirilmektedir.

Cinler

Sözlükte "örtme, gizleme" manasına gelen "cenne" fiilinden türeyen cin kelimesi, duyularla idrak edilemeyen ve insanlar gibi İlahî emirlere uymakla yükümlü tutulan varlık türünün adıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de cinlerin Allah'a itaat eden melekler ile O'na isyan eden şeytanlardan ayrı bir statüde buldukları beyan edilmektedir. Cinler de aynen diğer gaybî varlıklar gibi varlıkları vahiy yoluyla ispatlanan varlıklardan olup onları inkâr etmek küfre girmeye sebep olur.

Kur'ân-ı Kerim'de genel olarak cinlerle ilgili şu bilgiler verilmektedir.

Buna göre cinler de insanlar gibi Allah'a kulluk etmeleri için yaratılmıştır. Cinlere de peygamber gönderilmiş, bir kısmı iman etmiş, bir kısmı kâfir olarak kalmıştır. Son Peygamber olan Hz. Muhammed, insanlara olduğu gibi cinlere de Allah'tan aldığı emirleri iletmiştir.

Ayet ve hadisleri incelediğimizde, cinlerin kendilerine özgü bir yapıya sahip buldukları, çeşitli şekil ve bedenlere girebildikleri (temessül) anlaşılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de cinlerin atası sayılan "cân"m ise karışık ve çok zehirleyici bir ateşten yaratıldığı beyan edilmektedir (er-Rah- man 55/15)

Şeytan

Dil bilginleri şeytan kelimesinin "yanmak, helâk olmak, aşırı derecede kızmak" anlamlarına gelen "şeyt" mastarından ya da "uzak olmak, muhalefet etmek" anlamlarına gelen "şatn" kökünden gelebileceği üzerinde durmaktadırlar. Hangisinden gelirse gelsin kelimenin olumsuz bir mana ihtiva ettiği açıktır. Birinci kökten geldiği takdirde şeytan, "ateşten yaratılmış, helâke uğramış, yüzü sararmış ve kanı çekilmiş varlık", ikinci kökten türediği kabul edildiğinde ise "hayırdan ve rahmetten uzaklaştırılmış, şerde ileri giden, haddi aşan varlık" anlamına gelmektedir. Terim olarak ise şeytan; "ateşten yaratılan, insanları saptırmaya çalışan, azgın, kibirli ve gözle görülmeyen ruhanî varlık" şeklinde tanımlanmaktadır.